

Nagy Zoltán

Néhány észrevétel a Népmese a Palócföldön c. íráshoz

A *Palócföld* '99/2. számában jelent meg *Vasvári Zoltán* fiatal budapesti néprajzos terjedelmes dolgozata (83-96. oldal), mely azzal a céllal íródott, hogy a XIX. század második felétől napjainkig bemutassa, elemezze az összes nyomtatásban megjelent palóc mesegyűjtést. Örömmel olvastam az igazán szakszerű, elemző munkát, és most néhány észrevételt teszek azokhoz a részekhez, ahol a nézetem keresztezi Vasvári Zoltánét.

A szerző először a palócság területi megoszlásáról szól meglehetősen bizonytalanul. *Filep Antal* és *Kósa László* néprajzosok meghatározására hivatkozik, mely szerint a Palócföld „kialakult fiktív tájfogalom, és az ezen a területen élő magyar népességet tekintik hipotetikusan palócnak vagy palóc jellegűnek a kutatók.” Jőmagam magyar nyelv- és irodalomszakos középiskolai tanárként palócnak tekintem azt a tájegységet, ahol a palóc nyelvjárást beszélik. Leszűkítve: ahol a köznyelvi ajakkerekítéses *a* hangot ajakkerekítés nélkül, a köznyelvi ajakkerekítés nélküli *á* hangot ajakkerekítéssel ejtik. Kiválónak tartom a *Palócok I-IV.* kötetének területi tagolását.

Hol élnek tehát a palócok?

1. Az *északnyugatiak* a Nyitra folyó és a Garam között.
2. A *nyugatiak* a Vág és a Garam között, de nem egészen a Dunáig.
3. Az *ipolyvidékiek* az Ipoly középső táján és a Börzsönyben.
4. A *középpalócok* Salgótarján és Eger környékén.
 5. A *déliek* a Zagyva középső és alsó folyása környékén, egészen a Tápióig.
6. A *keletiek* az aggteleki karszt környékén.
 7. A *Hernád vidékiek* a Hernád jobb partján, a felső és a középső folyás mentén.

És most rátérek Vasvári Zoltán tanulmányának érdemi részére.

A szerző meseelemzéseit kiválóan tartom, csupán a mesegyűjtők listájával van gondom. A tanulmány látszólag egészen aprólékosan sorolja fel a palóc mesegyűjtéseket, még az egyetlenegy mesét gyűjtő *Pásztor Árpád*ot is megnevezi, ugyanakkor egész könyvnyi gyűjtésekről említést sem tesz.

Kiket sorol fel a szerző?

<i>Ipolyi Arnold</i>	43 mese
<i>Merényi László</i>	18 mese
<i>Pap Gyula</i>	6 mese

<i>Pintér Sándor</i>	13 mese
<i>Istvánffy Gyula</i>	19 mese
<i>Berze Nagy János</i>	88 mese
Pásztor Árpád	1 mese
<i>Szabó Andorné</i>	4 mese
<i>Villányi Péter</i>	27 mese

Nagy Zoltánnak (jelen írás szerzőjének említi és az elemzésben is számon tartja a *Póruházi szerelmesek* c. kötetét, Salgótarján, 1987.), de elfelejti megírni, hogy a palóc tréfákat tartalmazó kötet 103 mesét ad közre.

Kiket mellőz a tanulmány írója részben vagy egészben?

B. Kovács István: Malac Julcsa, Gömöri népmesék, Pozsony, 1990. 40 mese

Dobos Ilona: Gyémántkigyó, Bp. 1981. 33 mese

(A könyvnek több, mint fele Kovács Károly érsekvadkerti adatközlő meséit tartalmazza. A tanulmány írója számszerűen nem nevezi meg Kovács Károly meséit, a helységmutatóban nem nevezi meg Érsekvadkertet.)

Görög Veronika: Szalonnafa, Varsányi népmesék, Bp. 1992. 20 mese

Az adatközlő palóc cigány, 20 magyarul elmondott meséje szerintem a palóc mesekincs része.

Nagy Zoltán: Ikertündérek, Zagyvarónai népmesék, Bp. 1990. 59 mese

A könyv egyetlen adatközlője *Gajdár Béláné*, talán az utóbbi évtizedek legjobb mesemondója, a Kossuth Rádió esti meseműsorának gyakori szereplője, a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat 1992-ben nagylemezét is megjelentette.

Nagy Zoltán: Az elvarázsolt királyfi, Salgótarján, 1994. 89 mese

Nagy Zoltán: Az aranyhajú lány, Salgótarján, 1995. 91 mese

Jómagam a fenti felsoroláson kívül okvetlenül megemlítettem volna azokat a palóc területen gyűjtöket is, akiket Berze Nagy János számon tart a *Magyar népmesetípusok* két hatalmas kötetében (Pécs, 1957.). Nos, az alábbiak gyűjtéséről van szó:

Berze Nagy János (Eger és környéke) 32 mese,

Fábián Gyula (Ipolytölgyes) 6 mese,

Gonda Béla (Nógrád) 4 mese,

Kálmány Lajos (Eger, Hont, Ipolyság, Parád) 22 mese,

Zolnai Lajos (Tolmács) 5 mese.

Kiket hagytam volna ki?

Mindenekelőtt Pintér Sándor: A népmesékről XIII eredeti palóc mesével (Losoncz, 1891) című könyvének meséit, mivel azok nem eredetiek, mint ahogy a címben szerepelnek, hanem többségükben hamisítványok, Erdélyi meséskönyvének szó szerinti átvételei palóc nyelvjárásra átírva.

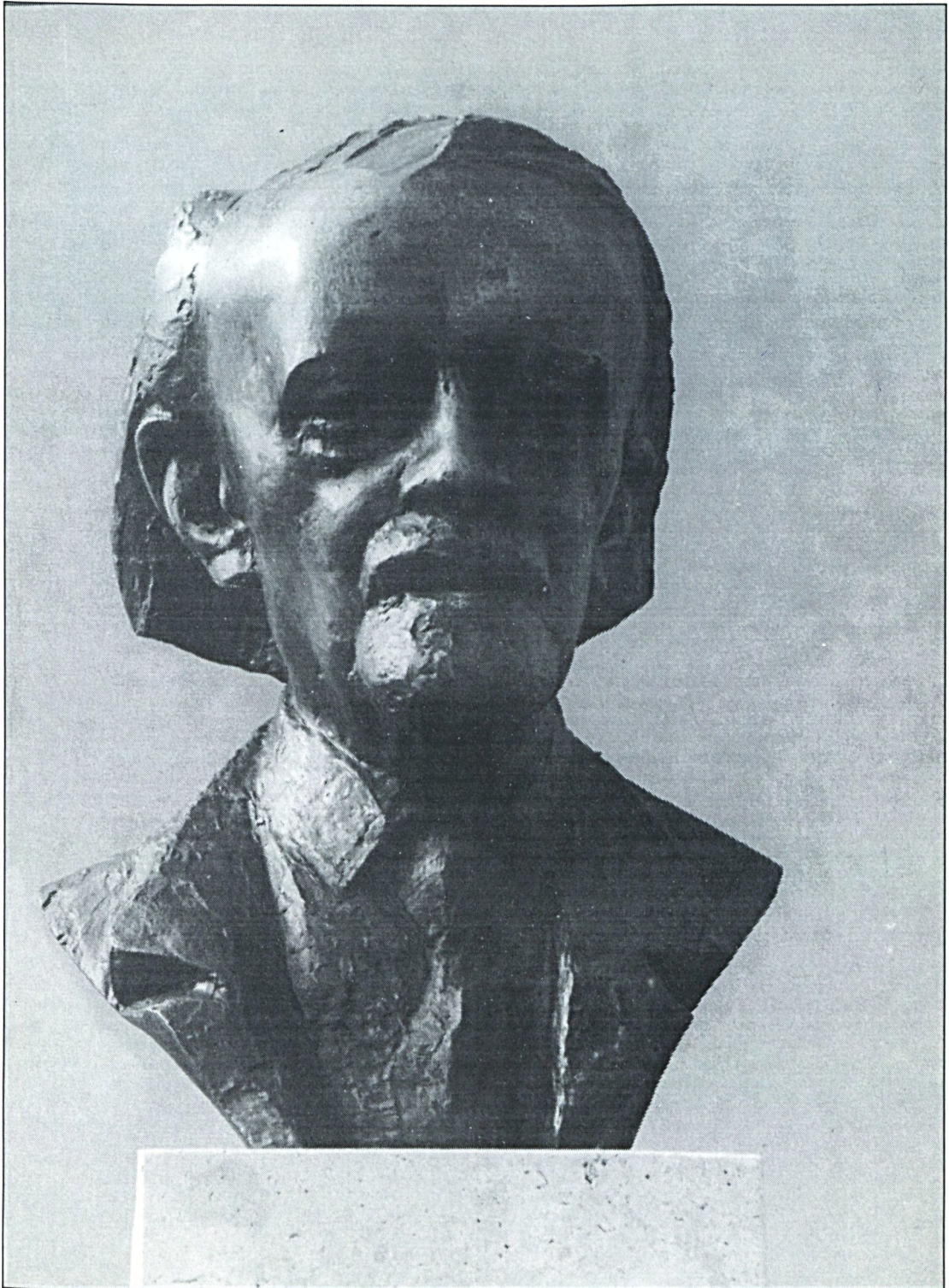
Először az *Ethnographia* 1903-as számában Katona Lajos kérdőjelezi meg Pintér Sándor meséinek eredetiségét. Fél évszázaddal később Berze Nagy János *Magyar népmesetípusok* 1-2. kötetében találunk elmarasztaló szavakat Pintér Sándor meséi kapcsán. Ilyeneket olvashatunk egy-egy meséjének említésekor: „A mese elemről-elemre egyezik Erdélyi: A király és az ördög meséjével, melynek palóc nyelvjárásra átírt mása.” (I. 316. oldal) „Erdélyi: A pelikánmadárról c. meséjének palóc nyelvjárásra átírt mása.” (I. 105. oldal)... stb. A magyar

népmesekatalógus (Bp. 1988.) szintén egyezőnek találja az Erdélyi-Pintér gyűjtések többségét Pintér Sándor rovására írva a tisztességtelen tettet. Egyértelműen kitűnik a fentiekből, hogy Pintér Sándor „eredeti” meséi nem eredetiek, nem palóc gyűjtések, nem sorolhatók a palóc meseanyagba. Ő maga is csak egyetlen meséjének tudta megnevezni a helyét, Somoskőújfalut.

Berze Nagy János: Népmesék Heves- és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből kiváló munkájának palóc volta szintén kérdéses számomra. A tanulmány írója hogyan sorolhatta a palóc etnikumtól távol eső Besenyőtelek és környékének meséit a palóc mesék közé?

Berze Nagy János szülőfaluja, Besenyőtelek a Tiszántúlon fekszik, a helybeliek sem tartották magukat soha palócnak. Igaz, hogy palócságuk mellett is szólnak érvek, ezeket a tanulmány szerzője fel is sorolja: „Besenyőtelek a tatárjárás után néptelenedett el, Mátyás király kezdi betelepíteni a hegyek között lakó palócokkal, később a törökök kivonulása után Lipót felvidéki tótokat is telepített ide..., nyelvjárásában palóc jelleget mutat...”. Számomra ezek az érvek nem egészen meggyőzőek. A fél évezrede nyelvjárás szigetként elterülő Besenyőtelek palóc lakói mindenképpen asszimilálódtak környezetükhöz. Meg kellene vizsgálnom, hogy élő-e Besenyőtelken valóban a palóc nyelvjárás, a palóc népi kultúra, vagy csupán foszlányokban van jelen. Ha rajtam múlt volna, nem kerül a palóc elemzésbe a Besenyőtelken és környékén gyűjtött Berze-anyag, helyette inkább Berze Nagy János Egerben és környékén gyűjtött palóc népmeséit vettem volna bonckés alá.

Összegezve: Vasvári Zoltán szakmailag kiváló munkája torzó maradt 6 palóc mesegyűjtemény és a Magyar népmesetípusok I-II. kötetében jelzett anyag mellőzésével. Négyszázegy palóc népmese ködbe veszett a tanulmány szerzője számára, amely több, mint az elemzett 358 mese. A mérleg a hiányzó népmesék javára billent, és ez túl sok. Bőven elég ahhoz, hogy észrevételezzem, kiegészítsem Vasvári Zoltán tanulmányát.

palócföld

